

УДК 343.18: 340.12

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2024.25>

Т. М. Сліпенюк

orcid.org/0000-0002-9044-8081

помічник судді

Одеського окружного адміністративного суду,
аспірантка кафедри кримінального процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОВЖИВАННЮ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПОВНОВАЖЕННЯМИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В ДЕРЖАВАХ АНГЛОСАКСОНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Постановка проблеми. Запобігання та протидія зловживанню процесуальними повноваженнями у кримінальному процесі є не лише умовою належного виконання завдань кримінального провадження, а й важливою складовою процесу формування демократичної правової держави, в якій дотримано баланс інтересів уряду та громадян. Актуальність запропонованої теми обумовлена необхідністю провести компаративістське науково-теоретичне дослідження механізму запобігання та протидії зловживанню процесуальними повноваженнями у кримінальному процесі з використанням досвіду держав англосаксонської правової системи, що надасть змогу визначити переваги й недоліки вітчизняного правового регулювання.

Мета статті полягає у комплексному висвітленні особливостей механізмів запобігання та протидії зловживанню процесуальними повноваженнями у кримінальному процесі, які існують в країнах англосаксонського типу правової системи, задля вдосконалення вітчизняного законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Майже кожним із науковців, що досліджує проблематику належного використання процесуальних повноважень у кримінальному процесі, здійснено аналіз окремих аспектів запобігання та протидії зловживання останнім в різних правових системах. Серед них, варто відмітити роботи М.В. Багрія, І.В. Гловюк, В.А. Завтура, М.В. Калатура, В.В. Луцика, Г.А. Ніколайчука, О.О. Торбаса, В.І. Теремецького, А.С. Шапошника та ін. Втім, аналізована тема ще не була безпосереднім предметом досліджень вітчизняних вчених, а тому існує необхідність наукового впорядкування теоретичних та практичних чинників реалізації механізму запобігання та протидії зловживанню процесуальними повноваженнями у кримінальному процесі в державах англосаксонської правової системи.

Вклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку українська правова система характеризується, з одного боку, як самодостатня, а з іншого – як така, що зазнає певних впливів з боку низки зарубіжних правових систем. Кри-

мінальне процесуальне законодавство України, як і кримінальне процесуальне законодавство будь-якої іншої держави, містить в собі поєднання національного самобутнього правового регулювання з елементами запозиченої практики.

У процесі вивчення та використання іноземного досвіду запобігання та протидії зловживанню процесуальними повноваженнями одним із пріоритетних, актуальних і своєчасних напрямів у процесі реформування кримінального процесу в нашій державі є дослідження досвіду Сполучених Штатів Америки, Канади та Великої Британії.

Правова система США є досить складною і своєрідною. Федеральна правова система і правові системи штатів співіснують майже на «рівних» (так званий «правовий дуалізм»). Федеральне кримінально-процесуальне законодавство, як і інше законодавство США, є поєднанням кодифікованого та некодифікованого права. Той факт, що кожен штат має власне кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство, ускладнює застосування будь-яких норм і правил у США. У зв'язку із цим існує суттєва різниця між правовим регулюванням федерального кримінального процесу та кримінальної процедури штатів [22, с. 329].

Окреслені відмінності сформували в США унікальну дворівневу систему правоохоронних органів, які уповноважені здійснювати досудове розслідування на місцевому та федеральному рівнях: поліція, федеральне бюро розслідування та органи атторнейської служби. Також паралельно з ними свою діяльність здійснюють приватні детективні агентства, які на оплатній основі виконують розшукову діяльність на користь замовника. Між окресленими суб'єктами існує система розподілу повноважень: місцеві правоохоронні інституції відповідають за розслідування злочинів, що вчиняються на території певного штату або округу, натомість федеральні відомства здійснюють розслідування злочинів, які мають транскордонний характер чи становлять загрозу для національної безпеки США.

Відзначимо, що поліція та федеральне бюро розслідування уповноважені проводити так зване «поліцейське розслідування», яке має на меті

виключно виконання обвинувальних функцій шляхом збору обвинувальних доказів та застосування запобіжних заходів. Звуженість ролі наведених суб'єктів у процесі здійснення досудового розслідування серед іншого пов'язана з виконання ними додаткових функцій держави.

Зокрема, поліцейські також зосереджуються на виконанні соціальних проблем, які можна вирішити поза системою кримінального правосуддя (наприклад, боротьба з алкогольною чи наркотичною залежністю, бідністю і психічними порушеннями населення тощо). Наведене відволікає поліцію від складної та трудомісткої справи розкриття злочинів, та призводить до втрати кваліфікації працівників. Непоодинокі випадки свідчать про те, що коли громадськість, засоби масової інформації та політики висловлюють запит на швидке розкриття злочину, поліція часто використовує недосконалі, але легкі докази, та не проводить ретельне розслідування. Якщо розслідування не є ретельним або не точним, можливі три наслідки: 1) злочин залишається нерозкритим; 2) поліція збирає лише достатньо доказів, щоб заарештувати правильного злочинця, але не збирає достатньо доказів, щоб успішно порушити справу, і обвинувачення зазнає невдачі; 3) поліція заарештовує не ту особу, яка цілком може бути неправильно притягнута до кримінальної відповідальності та засуджена. Кожен результат лише посилює шкоду жертвам і громадам, які постраждали та продовжують страждати від кримінальних правопорушень.

Також зловживання процесуальними повноваженнями серед поліцейських може відбуватись й у інших формах, серед яких: застосування надмірної сили; взяття громадянина під незаконний арешт; несанкціоновані обшуки або арешти; напад на громадянина; порушення цивільних прав громадянина; участь у фальсифікуванні чи підтасовуванні доказів, незаконне вбивство [7].

Запобігання та протидія наведеним зловживанням здійснюється шляхом підвищення кваліфікації поліцейських, адже уряд вважає, що добре підготовлені та забезпечені ресурсами детективи, озброєні найсучаснішими методами розкриття злочинів, знаннями найкращих практик доказів і за підтримки агентств і політичних організацій, які цінують точність над цифрами, надають важливу послугу для всієї спільноти.

Для прикладу, з цією метою, починаючи з 2016 року, Департамент поліції Нового Орлеана співпрацює з проектом «Невинність Новий Орлеан», щоб надати унікальну програму навчання детективів новим і досвідченим поліцейським: навчання, спрямоване на використання уроків минулих невдач розслідувань для підвищення точності майбутніх розслідувань. Проект виступає за політику, яка перенаправляє ресурси поліції від надмірного контролю над бідними

та маргіналізованими спільнотами, а натомість спрямовує їх на навчання та підтримку чудових слідчих підрозділів у правоохоронних органах [9].

Зловживання процесуальними повноваженнями працівниками федерального бюро розслідування має прихований, однак більш масовий характер, що зумовлено реалізацію розділу 702 Закону про нагляд за зовнішньою розвідкою – законодавчого інструменту, який дозволяє несанкціоноване стеження за населенням для захисту від загроз національній безпеці. Цей суперечливий закон прийнято після теракту 11.09.2001, та спочатку мав на меті полегшити стеження за іноземними терористами, шляхом доступу до приватної інформації без дозволу суду. Хоча це стеження націлене на іноземців, воно неминуче зачіпає приватні телефонні дзвінки, електронні листи та текстові повідомлення американців. Після збору федеральні агенти мають змогу оглядати цю інформацію, навіть якщо вони спеціально шукають повідомлення іноземних терористів. Щороку спецслужби проводять понад 200 000 таких несанкціонованих «чорних» пошуків приватних повідомлень американців, порушуючи їхні особисті права в широкому масштабі [18].

У середині квітня 2024 року дія розділу 702 Закону про нагляд за зовнішньою розвідкою закінчується, а тому на сьогодні тривають гострі законодавчі дискусії щодо нормативного забезпечення доступу до терористичної інформації й при цьому забезпечення права американців на конфіденційність. Попри відмінності у змісті законопроектів, спільною є їхня мета – захист приватності американців в умовах проведення розвідувальних анти-терористичних заходів за допомогою закріплення стримувальних механізмів зловживання процесуальними повноваженнями.

Після закінчення розслідування справи, відповідні матеріали передаються поліцейськими та працівниками федерального бюро розслідування до органів атторнейської служби, які діють на місцевому та федеральному рівнях. Атторней вивчають надані матеріали та вирішують питання щодо закриття справи або подальшого її направлення до суду з обвинувальним актом.

Американські прокурори користуються широкими, необмеженими повноваженнями на власний розсуд, що дозволяє їм застосовувати більше влади та контролю в кримінальному процесі, ніж будь-які інші посадові особи кримінального правосуддя. Тому зловживання процесуальними повноваженнями атторнейів цілком справедливо вважаються найгострішою проблемою в американському кримінальному правосудді. Таке переконання випливає з того факту, що рішення, які вони приймають, особливо на стадіях процесу висунення звинувачень і угоди про визнання провини, часто визначають результат кримінальних

справ і мають величезні наслідки як для обвинувачених, так і для жертв злочинів. Випадковий і довільний характер прийняття прокурорських рішень та відсутність суттєвих перевірок прокурорських повноважень часто призводять до неоднакового ставлення до людей, що перебувають у подібному становищі. Таке різне поводження, хоча й ненавмисне, сприяє расовій і класовій нерівності, характерній для американської системи кримінального правосуддя. Наприклад, якщо особу заарештовано через те, що вона мала певну кількість кокаїну, у прокурора є багато варіантів. Аторней може закрити справу, навіть якщо є достатні докази, щоб підтвердити справу поза розумним сумнівом (ані суддя, ані будь-хто з членів громади не матиме права оскаржити це рішення). Навіть якщо прокурор вирішить пред'явити офіційне звинувачення особі, він має широкі повноваження щодо визначення того, яке звинувачення пред'явити, оскільки арсенал можливих звинувачень прокурора може включати: придбання кокаїну, зберігання з наміром розповсюдження кокаїну та без розповсюдження кокаїну, залежно від обставин справи. Значення цього рішення неможливо переоцінити. У більшості штатів придбання кокаїну є злочином із максимальним покаранням у вигляді одного року позбавлення волі, тоді як зберігання з метою розповсюдження кокаїну є кримінальним злочином з обов'язковим мінімальним терміном ув'язнення.

Незважаючи на величезні повноваження, американський прокурор підлягає значно меншій відповідальності, ніж інші посадові особи кримінального правосуддя. Найважливіші прокурорські функції виконуються приватно, а прокурори не мають жодних зобов'язань щодо підтвердження підстав для прийняття того чи іншого рішення. Більшість офісів аторнейської служби навіть не мають єдиних стандартів, які б керували цими рішеннями, і останні часто приймаються на особливих обставинах, наприклад, прокурор дізнається, що підозрюваний є раніше судимим за подібні правопорушення.

Іншим аспектом прокурорського розсуду є «судове покарання». Це описує ситуацію, коли прокурор вимагає значно суворішого покарання під час судового розгляду після того, як підсудний відхилив попередню пропозицію про визнання провини, яка містила м'якше покарання, лише з причини, що підсудний наполіг на здійсненні свого права на судовий розгляд і не позбавив прокуратуру незручностей і необхідності судового розгляду.

Іншою формою здійснення прокурорської влади є «довідкове переслідування». Існує ентузіастична тенденція до цього «ad hoc інструменталізму». Наведене полягає у використанні кримінального переслідування та інших судових процесів, доступних для опортуністичної дії

проти людей або поведінки, які вважаються небезпечними або небажаними.

Також серед способів зловживання прокурами процесуальними повноваженнями є висловлювання неналежних аргументів для обвинувачення та ненадання виправдувальних доказів. У справі «Брейді проти Меріленда» (1963) Верховний суд постановив, що приховування доказів на користь підсудного порушує положення про належну правову процедуру Чотирнадцятої поправки. У даній справі Верховний суд вимагає від прокурорів поділитися з адвокатом будь-якими доказами, які є «потенційно виправдувальними» та «суттєвими» для вини чи невинуватості підсудного [1].

Яскравим прикладом окреслених зловживань є справа Стенлі Мозі та Денніса Аллена, яких у 2019 році виправдали в Далласі, штат Техас, після того, як вони провели понад 15 років у в'язниці за вбивство, якого вони не скоювали. Їхнє спільне виправдання ґрунтувалося на документах, розміщених у справах прокурора Ріка Джексона, які свідчать про те, що він свідомо надав неправдиві свідчення кількох інформаторів із в'язниці та приховав ключові докази від очевидців, які б рішуче підтверджували твердження про невинуватість [20].

Загалом, проблема неприборканого прокурорського розсуду дуже тривожно вплинула на функціонування системи кримінального правосуддя та обумовила формування механізмів запобігання та протидії відповідним зловживанням процесуальними повноваженнями.

Як вбачається із звіту Центру громадської доброчесності у Сполучених Штатах з 1970 року виявлено 2012 випадків, в яких суддя скасував обвинувальний вирок, пом'якшив вирок або зняв звинувачення принаймні частково через неправомірну поведінку прокурора [19]. Окреслені зловживання процесуальними повноваженнями з боку прокурорів не тільки перешкоджають судовому процесу та підривають довіру до системи кримінального правосуддя, але й завдають непоправної шкоди жертвам злочинів Саме тому в американському законодавстві наявні механізми запобігання та протидії таким досліджуванім зловживанням.

Одним із процесуальних механізмів захисту від зловживання процесуальними повноваженнями у кримінальному процесі є надання дозволу на постійне перебування – «grant a stay of criminal prosecution». Такий документ є остаточною постановою про закриття кримінального провадження та по суті діє як тривалий імунітет від судового переслідування. Вказаний механізм може бути надано судом будь-якої інстанції лише в «крайньому випадку», коли є фундаментальний недолік, який сягає коріння судового процесу, та загалом такого характеру, що жодні дії судді під час

проведення судового розгляду, не можуть усунути наслідки наявної несправедливості.

Позапроцесуальними механізмами запобігання та протидії зловживанням процесуальними повноваженнями є притягнення прокурорів до відповідальності на виборах шляхом не переобрання, оскільки, як правило, прокурор представляє громадян юрисдикції. За винятком трьох штатів (Нью-Джерсі, Коннектикут і Аляска, а також округу Колумбія), окружні прокурори обираються, на відміну від подібних ролей в інших юрисдикціях загального права. Разом з тим, на практиці прокурори майже ніколи не втрачають своїх місць, а в Міссісіпі, як і в багатьох інших штатах, їх не можна відкликати на референдумі. Дослідження Університету Вейк-Форест у 10 штатах у 2009 році показало, що 85 відсотків чинних окружних прокурорів балотувалися без жодних поборників, а в кількох виборчих перегонах, які були оспорюваними, чинні прокурори вигравали майже у 70 відсотках випадків [19].

Також до механізмів протидії варто віднести й притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності за досліджувані зловживання. Однак, як вбачається із звіту Центру громадської доброчесності у Сполучених Штатах з 1970 року виявлено 2012 випадків, лише 44 випадки проступків призвели до будь-якого виду дисциплінарного перегляду прокурора.

Досліджуючи досвід запобігання та протидії зловживання процесуальними повноваженнями у кримінальному процесі, варто відмітити активну позицію громадськості та юридичної спільноти, які не зважаючи на труднощі з притягненням винних осіб до відповідальності за неправомірну поведінку, здійснюють активну діяльність щодо зміни законодавства. В даному контексті варто звернути увагу на проект «Невинність», який працює над звільненням невинних, запобіганням незаконним засудженням і створенню милосердних і справедливих систем правосуддя для всіх. Учасники цього проекту здійснюють роботу щодо притягнення прокурорів до відповідальності за серйозні неправомірні дії, коли вони мають місце, щоб запобігти майбутнім неправомірним діям, зокрема, засудженням. Ця робота варіюється від подання офіційних скарг на цих прокурорів у штатах, де вони мають ліцензію на юридичну практику, що може призвести до призупинення їхньої практики або навіть позбавлення, до серйозного позову щодо цивільних прав, який подається від імені виправданого. Також проектом створюються законодавчі ініціативи як-от створення комісії з поведінки прокурорів [20].

Попри загальну приналежність Канади до англосаксонської правової системи, правова система цієї держави є унікальною: дві офіційні мови (англійська та французька) і дві правові традиції

(загальне право та цивільне право) співіснують у правовій системі, яка управляється організованою системою законів. У Канаді існує три рівні влади: федеральний уряд, уряди провінцій і територій, а також муніципальні адміністрації. Відповідний державний устрій сформував виняткову систему органів, які проводять досудове розслідування: Королівська канадська кінна поліція, федеральні слідчі органи, а також сили провінційної та муніципальної поліції. Такий розподіл обумовлений складом населення Канади, який серед іншого обумовлює і специфіку зловживання процесуальними повноваженнями у кримінальному процесі.

Так, протягом останнього десятиліття широке занепокоєння з боку національних і міжнародних правозахисних органів викликає високий рівень насильства щодо жінок і дівчат із числа корінного населення. Попри численні заклики громадян вирішити цю проблему, і жінки та дівчата корінного населення продовжують зникати безвісти або бути вбитими у великій кількості. Неспроможність правоохоронних органів ефективно впоратися з проблемою зниклих безвісти та вбитих жінок і дівчат корінного населення Канади є лише одним із елементів дисфункційних відносин між канадською поліцією та корінними громадами, невід'ємною складовою яких є зловживання процесуальними повноваженнями. Останнє проявляється у різних формах, зокрема, застосування надмірної сили; взяття під незаконний арешт; несанкціоновані обшуки або арешти; застосування сексуального насильства з боку працівників поліції, незаконне вбивство [2]. Так звані «акти колоніального насильства» проти корінного та темношкірого населення широко представлені в Канаді та становлять понад третину всіх зловживань [10].

У 2021 році, після представлення звіту Верховного комісара про расову справедливість і рівність, який представляє програму з чотирьох пунктів, спрямовану на припинення системного расизму та порушень прав людини з боку правоохоронних органів щодо африканців та осіб африканського походження, Рада з прав людини заснувала Міжнародний незалежний експертний механізм для просування расової справедливості та рівності в контексті правоохоронної діяльності. Звіт експертного механізму зосереджується на переосмисленні поліцейської діяльності та досліджує шляхи впровадження альтернативних і додаткових методів поліцейської діяльності, які можуть сприяти значному дефіциту довіри з боку громад, які обслуговуються [6].

Попри проведення слідчих дій та вжиття заходів примусового характеру, поліцейські відіграють другорядну роль у розслідуванні. Визначення відповідності реального впливу поведінки поліцейського, її належності та достовірності відведено Службі публічного обвинувачення Канади (далі –

Служба) – незалежному національному органу, основною метою якого є переслідування федеральних правопорушень і надання юридичних консультацій та допомоги правоохоронним органам.

Служба не має повноважень керувати розслідуваннями та лише відповідає на запити слідчих про консультації, пов'язані з обвинуваченням. Перевага консультації прокурора полягає в тому, що вона зменшує ризик того, що рішення щодо розслідування, наприклад ті, що стосуються методів отримання доказів, згубно вплинуть на конституційні права канадців або допустимість доказів у суді [17].

Окреслені субординаційні відносини поліції та прокуратури нерідко обумовлюють зловживання процесуальними повноваженнями серед останніх, у зв'язку з чим, поліцейські ініціювали перед Верховним Судом розгляд питання про можливість подання до суду на прокурорів за неналежне виконання службових обов'язків. Однак, у рішенні Верховного Суду Канади у справі «Ontario (Attorney General) v. Clark» («Онтаріо (Генеральний прокурор) проти Кларка») від 30.04.2021 зроблено правовий висновок, що дозвіл поліцейським подавати до суду на коронних прокурорів за порушення службових повноважень за рішення, які вони ухвалюють під час кримінального провадження, створить серйозні ризики для прав обвинувачених, а також для незалежності та об'єктивності прокуратури. Тому відповідні пропозиції відхилено [14].

Загалом понад 250 федеральних законів містять правопорушення, які підпадають під юрисдикцію цього органу, приблизно 40 із яких регулярно розслідуються Службою публічного обвинувачення. Найбільший відсоток від загальної кількості справ складають випадки кримінального переслідування наркотиків, які відповідно до Закону про контрольовані наркотики та речовини підлягають переслідуванню Службою, незалежно від того, федеральне, провінційне чи муніципальне поліцейське агентство висуває звинувачення, за винятком Квебеку та Нью-Брансвіка. У цих двох провінціях Служба переслідує лише злочини, пов'язані з наркотиками, які розслідує Королівська канадська кінна поліція [17].

Як і у США, Канадське законодавство передбачає процесуальні та поза процесуальні механізми запобігання зловживанню процесуальними повноваженнями.

Одним із процесуальних є призупинення провадження через зловживання процесом, яке має два різновиди.

Перший – передбачає призупинення провадження прокурорам на максимальний термін до одного року через різні підстави. Такі підстави можуть включати ситуації, коли немає достатніх доказів для підтримки розумної перспективи

засудження, або випадки, коли продовження судового переслідування не буде служити суспільним інтересам [12].

Другий різновид вважається найвищим засобом правового захисту у виняткових обставинах. Останній передбачає призупинення провадження за рішенням суду у разі встановлення обставин, за яких примус обвинуваченого постати перед судом порушить фундаментальні принципи справедливості, що лежать в основі почуття чесності та порядності в суспільстві, а також для запобігання зловживань судовим процесом через гноблivi або знущальні провадження.

Повноваження суддів першої інстанції виносити таке призупинення впливають із розділу 24(1) Канадської хартії прав і свобод. Цей розділ передбачає, що якщо права чи свободи особи, гарантовані Хартією, були порушені або позбавлені права, вони мають право вимагати належних і справедливих засобів правового захисту в суді за обставин, що склалися. Клопотання про призупинення провадження через зловживання процесом мають величезне значення для обвинуваченого та громадськості: вони часто передбачають серйозні звинувачення в грубих порушеннях державою та завжди вимагають серйозних наслідків, а саме повного припинення переслідування. Прикладом використання такого механізму є рішення Верховного Суду Канади у справі «R. v. Brunelle» («Р. проти. Брунелль») від 26.01.2024, в якому судом визнано зловживання процесуальними повноваженнями серед представників поліції щодо несвоечасного залучення захисників, що порушило конституційні права обвинувачених на захист [15].

Характеризуючи поза процесуальні механізми запобігання та протидії зловживанню процесуальними повноваженнями у кримінальному процесі Канади, варто зазначити, що канадські поліцейські та прокурори піддаються ризику трудових, професійних і юридичних санкцій, якщо вони порушують свої повноваження. Відзначимо, що на відміну від США окреслений механізм є доволі дієвим. Згідно Звіту про розкриття кримінальних справ від Керівного комітету з питань ефективності правосуддя та доступу до правосуддя, у провідній канадській справі про неправомірну поведінку прокурора «Krieger v. Law Society of Alberta» («Крігер проти Юридичного товариства Альберта») від 10.10.2002 прокурор у справі про вбивство зволікав з розголошенням захисту наукових досліджень, які вказували на невинність обвинуваченого, за що отримав догану і був відсторонений від справи [13].

Досліджуючи механізми запобігання та протидії зловживанню процесуальними повноваженнями у кримінальному процесі в державах англосаксонської правової системи, слід звернути увагу й на досвід Великої Британії.

Географічне та історичне формування держави обумовило існування у Сполученому Королівстві трьох окремих правових систем, які є подібними між собою: Англії та Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії. Попри окремі розбіжності, основним органом попереднього розслідування у Великій Британії є поліція, яка, «виконуючи обов'язки щодо підтримання громадського порядку, розслідує також злочини, діючи за власною ініціативою, скаргою потерпілого, в порядку судового наказу. Поліція проводить первинні слідчі (розшукові) дії, затримання і допит підозрюваних, потерпілих, свідків, обшуки, збір обвинувальних доказів» [21, с. 22].

Поліцію більше, ніж будь-яку іншу організацію у Великобританії, постійно звинувачують у вчиненні зловживань під час попереднього розслідування на ґрунті расизму та расової дискримінації. Дані Міністерства внутрішніх справ свідчать про те, що провадження щодо неправомірної поведінки, які мали місце всередині поліції, призвели до 393 висновків про те, що офіцери були винними у грубих порушеннях протягом року, і ще 435 висновків про порушення. Сорок два відсотки цих випадків призвели до звільнення офіцера зі служби або призвели б до його звільнення, якби він все ще служив [8].

Перевірка правильності проведення попереднього розслідування поліцією та підтримання державного обвинувачення в суді покладається на Королівську прокуратуру, яка є незалежним органом публічної влади. До повноважень останньої також віднесено визначення звинувачення в складних справах, консультування поліції на ранніх стадіях розслідування, надання інформації, допомоги та підтримки потерпілим і свідкам обвинувачення [16].

На відміну від США та Канади, відкриті інформаційні джерела вказують на порівняно незначну кількість зловживань процесуальними повноваженнями з боку прокурорів у Великій Британії, які в переважній більшості стосуються порушення розумних строків попереднього переслідування. Важливу роль у забезпеченні добросовісного виконання прокурорами своїх процесуальних повноважень відіграє Кодекс для коронних прокурорів, який містить загальні принципи, яким мають керуватись прокурори під час прийняття рішення про доцільність процесу притягнення особи до кримінальної відповідальності. Він визначає двоетапну перевірку для прийняття процесуальних рішень та містить вказівки щодо висунення обвинувачення, поза-судового вирішення справи, режиму судового розгляду, визнання провини та перегляду будь-якого рішення про притягнення до відповідальності. Останніми роками Кодекс доповнено численними програмними документами, які містять

вказівки з широкого кола питань. Існують правила щодо конкретних тем (домашнє насильство, гомофобні та трансфобні злочини на ґрунті ненависті, зґвалтування, расистські та релігійні злочини та навмисне чи необережне перенесення інфекції), а також правові рекомендації щодо конкретних правопорушень (вбивства, злочини проти інтелектуальної власності, відмивання грошей тощо), доказові питання (негативні висновки, докази алібі, докази поганого характеру, зізнання, ДНК, чутки, ідентифікація підозрюваних тощо) та процесуальні правила [11, с. 425].

Як і в попередньо аналізованих країнах, у Великій Британії є процесуальний та поза процесуальний механізм запобігання та протидії зловживанню процесуальними повноваженнями у кримінальному процесі. Серед процесуальних провідну роль також відіграє призупинення провадження.

Призупинення провадження у Великій Британії як і в США та Канаді є винятковим випадком, однак на відміну від вказаних держав, у Сполученому Королівстві прецедентною практикою сформовано дві взаємозалежні підстави для застосування даного механізму. Так, у рішеннях Палати Лордів у справі «Connelly v DPP» («Коннеллі проти Директора державного обвинувачення») від 21.04.1964 [3] та «DPP v Humphrys» («Директор державного обвинувачення проти Хамфріса») від 19.05.1976 [5] встановлено, що призупинення провадження можливе у випадку, якщо його продовження унеможливить справедливий суд для підсудного («право на справедливий суд») та порушить цілісність системи кримінального правосуддя («чесність системи правосуддя»). Однак, інтереси суспільства в остаточному визначенні необхідності продовження кримінального обвинувачення вимагають, щоб таке звинувачення не було призупинено або відхилено, якщо будь-який менший засіб правового захисту буде справедливим і пропорційним за всіх обставин. В рішенні Палати Лордів у справі «DPP v Gowing» («Директор державного обвинувачення проти Гоунга») від 11.12.2013 [4] наголошено, що суди не повинні використовувати властиві їм повноваження зупинити провадження лише для того, щоб притягнути обвинувачення до дисциплінарної відповідальності або тому, що суд сформував думку, що переслідування було нерозумним. Винятковий характер засобу правового захисту у вигляді призупинення провадження означає, що його не слід використовувати, якщо справедливий судовий розгляд залишається можливим.

Серед поза процесуальних механізмів запобігання та протидії окресленим зловживанням, які існують у Великій Британії, варто відзначити роботу позавідомчого державного органу – Незалежний офіс поведінки поліції. До сфери відання

останнього віднесено проведення незалежних розслідувань серйозних звинувачень у неправомірній поведінці або кримінальних правопорушеннях з боку офіцерів поліції та інших правоохоронних органів. Обов'язковим випадком звернення до цього офісу є застосування поліцією надмірної сили, що призвело до загибелі чи серйозного травмування особи. Зібрані матеріали та докази стають підставою для притягнення винних осіб до відповідальності.

Висновки. Проведений аналіз теоретичних та практичних особливостей кримінально-процесуальної діяльності в державах англосаксонської правової системи свідчить про наявність зловживань процесуальними повноваженнями з боку уповноважених суб'єктів. Каталізаторами останніх є політичні та соціокультурні чинники, які викликають суперечності серед населення в тій чи іншій країні. У зв'язку з наведеним, у США, Канаді та Великій Британії впроваджено ряд процесуальних та поза процесуальних механізмів запобігання та протидії таким зловживанням, які застосовуються за наявності виняткових підстав.

Визначаючи перспективи щодо імплементації англосаксонських механізмів у вітчизняну правову систему, вважаємо, що механізм призупинення провадження пропри свою поширеність та позитивні результатами є недоречним в Україні, оскільки оцінка доказів, в тому числі щодо зловживання процесуальними повноваженнями відбувається в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення та встановлення винуватості чи невинуватості особи. Разом з тим, вважаємо цілком слушним заохочення громадської активності щодо нетерпимості зловживань процесуальними повноваженнями, в тому числі із подальшим створенням профільних незалежних організацій, та притягнення винних осіб до юридичної відповідальності. Створення незалежних суб'єктів у даній сфері мінімізує зловживання процесуальними повноваженнями під час кримінального провадження та зміцнить довіру до органів публічної влади.

Література

1. Abuse of Process. URL: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/abuse-process>
2. Canada: Abusive Policing, Neglect Along 'Highway of Tears'. URL: https://www.hrw.org/news/2013/02/13/canada-abusive-policing-neglect-along-highway-tears?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwnv-vBhBdEiwABCYQA6H3PlX8ugaQqO8OI9SaT2U_cD6EjoB2SgyRlwn_yDWpLgTH0aOTKRoCFWMQAvD_BwE
3. Connelly and Director of Public Prosecutions. URL: <https://vlex.co.uk/vid/connelly-v-dpp-793178941>

4. Director of Public Prosecutions (Appellant) and Gowing. URL: <https://vlex.co.uk/vid/dpp-v-gowing-792871269>

5. Director of Public Prosecutions (Appellant) and Humphrys. URL: <https://vlex.co.uk/vid/r-v-humphrys-793317433>

6. Expert mechanism to advance racial justice and equality in law enforcement. URL: <https://www.ohchr.org/en/hrc-subsiaries/expert-mechanism-racial-justice-law-enforcement>

7. Law enforcement abuse of power. URL: <https://stroudlawyers.com/civil-rights/law-enforcement-abuse-of-power/>

8. Number of police officers guilty of crimes in England and Wales soars. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2024/jan/30/police-officers-in-england-and-wales-guilty-of-crimes-up-70-per-cent>

9. Overburdened police = shoddy investigations. URL: https://ip-no.org/what-we-do/advocate-for-change/overburdened-institutions/police/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwnv-vBhBdEiwABCYQA6H3PlX8ugaQqO8OI9SaT2U_cD6EjoB2SgyRlwn_yDWpLgTH0aOTKRoCFWMQAvD_BwE

10. Police brutality in Canada: A symptom of structural racism and colonial violence. URL: <https://yellowheadinstitute.org/2020/07/15/police-brutality-in-canada-a-symptom-of-structural-racism-and-colonial-violence/>

11. Soubise L. Professional identity, legitimacy and managerialism at the Crown Prosecution Service. *Legal Studies*. 2023. № 43(3). С.425–442.

12. Stay of proceedings in criminal trials: temporary halt or permanent end. URL: <https://www.strategiccriminaldefence.com/faq/stay-of-proceedings-in-criminal-trials/>

13. Supreme Court Judgments. Krieger v. Law Society of Alberta. URL: <https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/2007/index.do>

14. Supreme Court Judgments. Ontario (Attorney General) v. Clark. URL: <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/18855/index.do>

15. Supreme Court Judgments. R. v. Brunelle. URL: <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/20255/index.do>

16. The Crown Prosecution Service. URL: <https://www.cps.gov.uk/about-cps>

17. The Public Prosecution Service of Canada (PPSC). URL: <https://www.ppsc-sppc.gc.ca/eng/>

18. What's next for reforming Section 702 of the foreign intelligence surveillance act. URL: <https://www.brennancenter.org/our-work/research-reports/whats-next-reforming-section-702-foreign-intelligence-surveillance-act>

19. Why don't prosecutors get disciplined? URL: <https://www.apmreports.org/story/2018/09/18/why-dont-prosecutors-get-disciplined>

20. Why holding prosecutors accountable is so difficult. URL: <https://innocenceproject.org/why-holding-prosecutors-accountable-is-so-difficult/>

21. Теремецький В.І. Досудове розслідування: зарубіжний досвід та практика застосування в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 69. С. 20–29.

22. Циганюк Ю.В. Англо-американська правова система. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 327–341.

Анотація

Сліпенюк Т. М. Механізми запобігання та протидії зловживанню процесуальними повноваженнями у кримінальному процесі в державах англосаксонської правової системи. – Стаття.

Кримінальне провадження у кожній демократичній державі передбачає зіткнення публічних та приватних інтересів, що обумовлює зловживання процесуальними повноваженнями. Відповідно, виникає питання щодо пошуку дієвих механізмів запобігання та протидії таким зловживанням в різних правових системах.

Метою статті є комплексне висвітлення особливостей механізмів запобігання та протидії зловживанню процесуальними повноваженнями у кримінальному процесі, які існують в країнах англосаксонського типу правової системи, задля вдосконалення українського законодавства.

Автором проаналізовано загальні засади проведення здійснення кримінального провадження в США, Канаді та Великій Британії, причини та способи зловживання процесуальними повноваженнями різними уповноваженими суб'єктами, а також політичні та соціокультурні чинники, які їх обумовлюють.

За результатами дослідження нормативної бази, судової практики та відкритих інформаційних джерел США, Канади та Великої Британії, автором встановлено систему механізмів запобігання та протидії зловживанню процесуальними повноваженнями в кримінальному процесі в англосаксонській правовій системі. Аргументовано, що останню формують процесуальні (прокурорський нагляд, призупинення провадження) та поза процесуальні (притягнення до юридичної відповідальності, діяльність профільних позавідомчих державних органів, заохочення громадської активності) механізми.

Наголошено на доцільності імплементації в українську правову систему механізмів заохочення громадської активності щодо нетерпимості зловживань процесуальними повноваженнями, в тому числі із подальшим створенням профільних незалежних організацій, а також притягнення винних осіб до юридичної відповідальності. Також піддано критичній оцінці імплементацію механізму призупинення кримінального провадження в ході судового розгляду.

Ключові слова: зловживання процесуальними повноваженнями, кримінальний процес, запобігання, протидія, англосаксонська правова система.

Summary

Slipeniuk T. M. Mechanisms of prevention and counteraction to abuse of procedural powers in criminal proceedings in the states of the Anglo-Saxon legal system. – Article.

Criminal proceedings in every democratic state involve a clash of public and private interests, which leads to abuse of procedural powers. Accordingly, the question arises of finding effective mechanisms to prevent and counteract such abuses in different legal systems.

The purpose of the article is to provide a comprehensive coverage of the peculiarities of the mechanisms for preventing and counteracting the misuse of procedural powers in criminal proceedings which exist in the countries with the Anglo-Saxon type of legal system, with a view to improving Ukrainian legislation.

The author analyses the general principles of criminal proceedings in the USA, Canada and the UK, the causes and methods of misuse of procedural powers by various authorised subjects, as well as the political and socio-cultural factors which determine them.

Based on the results of the study of the regulatory framework, case law and open information sources of the USA, Canada and the UK, the author establishes a system of mechanisms for preventing and counteracting the abuse of procedural powers in criminal proceedings in the Anglo-Saxon legal system. It is argued that the latter is formed by procedural (prosecutorial supervision, suspension of proceedings) and non-procedural (bringing to legal liability, activities of specialised non-departmental state bodies, and encouragement of public activity) mechanisms.

The author emphasises the expediency of implementing into the Ukrainian legal system mechanisms for encouraging public activity to prevent misuse of procedural powers, including with the subsequent establishment of specialised independent organisations, and bringing perpetrators to legal liability. The author also critically assesses the implementation of the mechanism of suspension of criminal proceedings during the trial.

Key words: abuse of procedural powers, criminal procedure, prevention, counteraction, Anglo-Saxon legal system.